

Beszélgetés Kertész Ákossal

A kirobbanó regénysikernek napjainkban szinte természetes velejárója a más műfajú folytatás. S bár a regényhősöknek a filmvászonra vezető útja, a mű-faji KRESZ szabályai szerint zökkenőmentesebb, mint az, amelyik a színpadra vezet, mostanában mégis a színházi ösvény bizonyul járhatóbbnak. Járható, ámde nem veszélytelen út ez, hiszen a meredek dramaturgiai kaptatók gyakran nem a művészet csúcsára, hanem a kudarc szakadékhöz vagy a másodlagosság fennsíkjára vezetnek. Ámde hiába az intő példák sora, a kritika berzenkedése és az olvasó-nézők csalódása - a színháznak mint a nyilvánosság legszuggesztívőbb fórumának vonzása és a közelmúlt néhány, esztétikai értelemben kivételnek tekinthető hasonló vállalkozásának elsöprő sikere rendszerint az előbbieknél erősebbnek bizonyul. A színházak sürgető drámaéhsége egyszer-re jelent kísértést és biztatást. Akár reményekkel, akár aggodalommal tölt el ez a jelenség, nem lehet nem tudomásul venni, hogy a *Tóték*, a *Macskajáték*, a *Fejünk felől a tetőt*, a *Rozsdatemető* megszületése és jogos sikere minden korábbinál szélesebbre tárta a regényből írott drámák előtt az utat.

A szélesebb, biztonságosabb út nagyobb sebességet is tesz lehetővé: Kertész Ákos *Makrája* 1971-ben jelent meg könyv alakban, dicsérendő gyorsasággal, még az 1971-72-es évadban színpadra ke-

rült a József Attila Színházban, s a színházi bemutató idején már nagy vonalakban készen állt a tervezett Makra-film forgatókönyve is.

A dráma kritikai fogadtatása ezúttal mintha eltekintene az összehasonlításoknak rendszerint az eredeti mű javára hajló hagyományától - éppen olyan lelkes, mint a regényé volt. Éppen ezért már telefonon jelzem Kertész Ákosnak, hogy nem azért invitáljuk beszélgetésre, hogy friss babérkoszorúját új levéllel gyarapítsuk, hanem, hogy a József Attila Színházban bemutatott drámájának tartalmi-dramaturgiai kérdéseiről beszéljünk és vitatkozzunk.

Bevezető kérdésem azonban még a lehető legártatlanabb.

- *Milyen érzés ez a hirtelen, negyvenévesen megismert nagy siker?*

- Hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem esik nagyon-nagyon jól. Még azon is mosolygok, hogy régen homályba tűnt ismerősök újra rámismernek, és az utcán sokkal többen köszönnek, mint egy évvel ezelőtt. Az igazság az, hogy az írónak szüksége van a sikerre a továbblépéshez: a siker anyagi bázist jelent, bizalmat, ösztönzést a további munkához. Bár mostanában eszembe jut egy Füst Milán egyetemi óráin hallott példázat, hogy mi van akkor, ha Mancika sok évi udvarlás, könyörgés és reménykedés után végre igent mond, de az ember boldogságára árnyékot vet, hogy történetesen éppen fáj a foga ...

- *És tãj?*

- Szerencsére azért nem veszélyes. Csak talán csodálkoztam, amikor regényem leglelkesebb kritikái is „meglepetésről” beszéltek, amikor pedig én úgy éreztem, hogy a *Makra* egyenes, gondolati és formai következménye, szerves folytatása annak, amit eddig csináltam.

És ha valamire büszke vagyok, akkor a következetességemre, hogy a *Sikátor* viszonylagos visszhangtalansága után sem tértem le a választott útról. És azt szerettem volna, hogy ha az olvasó nem is, de legalább a kritika észreveszi, nyugtázza ezt a sokéves következetes erőfeszítést, és azt méri fel, hogy az induláshoz képest meddig jutottam ezen az úton.

- *Kötetei, a Hétköznapiok szerelme, a Sikátor és a Makra között éreztem, hogy nagyon szoros az összetartozás. Nemcsak a környezet azonos s a hősök rokonok, de még életük alapkérdése is visszatér. Bognár Vince nemcsak azért tekinthető Makra Ferkó „regénytestvérének”, mert azonos társadalmi környezetből való rokon jellemek, hanem azért is, mert bizonyos értelemben hasonló választásra kerülnek. Csak a Makra kérlelhetetlenül végigköveti hőst az úton, amelynek a Sikátor 'csak az első szakasza...*

- Ez nyilvánvalóan annak a következménye, hogy minden munkám két alaplélményből táplálkozik. Az első politikai-társadalmi-közéleti töltésű, és oda megy vissza, hogy a negyvenes és ötvenes évek fordulóján - a második világ-háború, a faszizmus traumája és az újjá-építés éveinek kamaszfejjel átélt lelkes szédülete után - rádöbbenem arra, hogy mindaz, amit a munkásosztályról hittem és tanultam, valahogy másként van az életben. Ennek a gondolkodási folyamatnak, felismerésnek csak igazolása volt a közvetlen találkozás, az a néhány év, amit érettségi után az Ikarusz-gyárban töltöttem karosszerialakatosként.

- *Mi volt e /elismerés, tapasztalás lényege?*

- Ha a válaszban is ragaszkodom az íróként vállalt objektivitáshoz, akkor azt kell mondanom, hogy az a budapesti

jét. A színpad közepével van tehát a gond, főleg azért, mert a díszlet itt többnyire jelzett, egy-egy ágyból áll csak, az egyik díszlet azonban, amely tulajdonképpen egy hatalmas könyvszekrényből és két fotelből áll, nagyon naturálisnak hat, és uralja a hátteret akkor is, amikor az előtérben más, jelzett szín-helyen zajlik a cselekmény. Talán a gyakori jelenetváltásokhoz rendszeresített elsötétítés is mellőzhető lett volna.

Egy szót a közönségről.

A darabnak szemmeláthatólag nincs nagy sikere. Ez persze nem minősíti sem

a darabot, sem az előadást; a produkció ha kiválóan nem is mondható, de igen tisztességes munka. Egy színházhoz azonban a közönsége legalább úgy hozzátartozik, mint az igazgatója, a rendezői és a színészei. és ha a József Attila Színház törzsközönsége távol marad a Makrától, ezt nyilván azért teszi, mert könnyedebb szórakozáshoz van szokva, mert azt igényli, amire évek hosszú során át nevelték. A nézőteret így közönségszervezett kiskatonák és munkásfiatalok töltik meg, akik maguktól nyilván nem mentek volna a *Makrába*. Mégis odafigylenek az

előadásra, és érezni, hogy nagyjából értik a lényegét. Tulajdonképpen tehát szerencse, hogy ők ülnek a színházban és nem a törzsközönség. Nekik szól a darab, és nem a törzsközönségnek.

Kertész Ákos: Makra, József Attila Színház.

Rendezte: Berényi Gábor, *díszlet:* Wegenast Róbert, *jelmez:* Witz Éva.

Szereplők: Kránitz Lajos, Horváth Sándor, Pálos Zsuzsa, Szemes Mari, Margittay Ági, Kállai Ilona, Horváth Gyula, Márton András, Csók István.

nagyüzemi munkásréteg, amelyet megismertem, életvitelében, szemléletében, látásmódjában sokkal kispolgáribb volt, mint kamaszfejjel vagy a broszúrák alapján képzeltem. Később gyógyíthatatlan racionalizmussal és realizmussal próbáltam ennek az okait is feltárni, értelmezni.

- *Gyógyíthatatlannak érzi a racionalizmusát?*

- Igen. Ezt bizonyítja az is, hogy valójában minden írott történetem abszurd, csak éppen - racionalista értelmezésben.

- *Hogy érti ezt?*

- A valóság csupa érthetetlen, hihetetlen, valószínűtlen dolgot produkál. Az író észreveszi, felfedezi ezeket az érthetetlen, valószínűtlen dolgokat, és megpróbálja ábrázolni. Hát nem abszurd dolog az, hogy egy ilyen Makra Ferkó - akinek Vali személyében meg-adatott életében az egyetlen nő, aki méltó társa lenne, akivel emberként élhetne, akit szeret és aki szereti - fogja magát és otthagyja? El tudom képzelni, hogy egy modern francia író Makrának ezt a lépését mint abszurdumot, abszurd módon közelítené meg - joggal. Én azonban elemezni próbálok: miért történhetett ez így, mik lehettek ennek az abszurd döntésnek a társadalmi, lélek-tani okai? A redukált információval dolgozó, nem realista irodalommal szemben, esztétikai hitvallásom is ez a sokrétű informáltságot feltételező, megfelelően dokumentált elemzés. Az előbbi - megítélésem szerint - ugyanazt a döbbséget értetlenséget ébreszti az olvasóban, a kérdések káoszát, mint maga az élet. Kétségtelen, hogy ez a hatás is lehet élmény, lehet megrázó és felkavaró. De a realizmus a dolgok mögött a gyökereket, a tettek mögött a rugókat ábrázolva elemez és értékeli, s ezzel megkönnyíti az eligazodást is. Anélkül, hogy bármelyik tendencia esztétikai jogosultságát vitatnám vagy akár értékkülönbséget tennék, vallom, hogy engem elszakíthatatlan kötelek fűznek a realizmushoz.

Kertész Ákos lassan, nehezen formálja a szót, de hangja ennél a témánál átforrósodik. Szikár, szakállas arcán a szenttelen nyugalmat felváltja a szenvedély. Mint aki még mindig nem létező vagy régen kihűlt támadások ellen védekezik vagy saját jó ügyének makacs prókátora.

- Ha elégedett vagyok, az csak azért van, mert nem adtam fel elveimet akkor sem, amikor a nyugat-európai próza hirtelen beáramlása, az új divatok és él

mények hatására sokan avultnak, besározottnak érezték nálunk a realizmust. Pontosan tudom, hogy a *Sikátor* és a *Makra* között eltelt időszakban nemcsak én léptem íróként előbbre, de a közvéleményt, a kritikát is áthangolta a modern amerikai próza betörése. Hogy időközben remekművek bizonyították, hogy a realizmus változott, de nem avult el.

- *Beszélgésünk elején két alapélményből indult ki, de a másodikkal adós maradt.*

- Azt hiszem, a szubjektív élmények és vonások nehezebben körvonalazhatók, mint a társadalmiak. Bár valójában nem könnyű a kettő között határt vonni, hiszen az emberi psziché bizonyos idő-egységen belül állandó (hogy ne mondjam: örök) vonásait, az emberi maga-tartásokat is felerősítheti vagy elnyom-hatja a társadalmi környezet. Életkoromból - 1932-ben születtem -, sorsomból, gyerekkoromból következik, hogy korán kifejlődött bennem a mindenfajta emberi egyenlőtlenség ellen való tiltakozás. Hogy végtelenül érzékeny lettem a fajok, osztályok, nemek közötti viszony torzulásaira, mindenfajta megkülönböztetésre és elnyomásra. Minden munkám magán viseli ennek az élménynek és érzékenységnek a bélyegét. Férfi és nő viszonya számomra ezért nem egyszerűen szerelmi téma. Marx azt írja valahol, *hogy az embernek emberhez való legalapvetőbb kapcsolata a férfi-nő viszony, mert ebben egyszerre jelenik meg az ember biológiai és társadalmi relációinak rendszere.* Ezért tükrözi a férfi-nő kapcsolat azt is, hogy meddig jutott el a társadalom az emberi viszonyok humanizálásában. Ezt a szemléletet igyekszem követni írásaimban, és szeretném hinni, hogy ez a felfogás végigkíséri hőseim sorsát. Ezenkívül többnyire beleütköznek abba a magatartásbeli dilemmába is, amit Makra Ferkó halála előtt így fogalmazott meg: „Mindenkinél jó akartam lenni, de nem jó voltam, hanem hülye. Béketűrésem mindig bajt hozott arra, akiért lenyeltem a sérelmeket ...” A rossz irányba forduló jószág, a meg-híusult segíteni akarás problémája, úgy érzem, ugyancsak jellemző korunkra és kortársainkra, talán rám is, s éppen ezért végigkíséri hőseim életét.

- *Mindaz, amit elmondott, valóban segít bennünket abban, hogy művei gyökeréhez ássunk. De megvallom, egy alapvető problémafelvetés vagy felismerés hiányzott számomra. A Makrából olvasott első, folyóiratbeli fejezetnek, ha*

jól emlékszem, az volt a címe: Szűk ruhában. Ez a „szűk ruha” - érzésem szerint - az ember jellemének és szerepének, vágyainak és lehetőségeinek alapkonfliktusára utalt, s számomra a Makrának is a kulcsa. A legizgalmasabb gondolatnak azt érzem, hogy egy embert megfojthat az a nem testére szabott szerep, amit a társadalom elvárásai alapján, önmaga jobbik énjét meghazudtolva vállalt.

- Jó, hogy erre rákérdez. Magamtól talán azért sem beszéltem róla, mert annyira bennem volt az írás kezdetétől és annyira bennem van azóta is, hogy már nem is éreztem szükségét, hogy külön szóljak róla. Valójában a vágy és a valóság ellentmondása örök probléma, s ennek a huszadik századi változata talán a legizgalmasabb írói téma. Elég a világban körülnézni, hogy lássuk, a fiatalok az egyenruhától - a felnőtt stílustól, magatartástól - idegenkedve, kívülállásuk bizonyítékaként egy másféle egyen-ruhába bújtak. Olyanba, amely egyfelől megkülönbözteti őket a felnőttektől, másfelől viszont hangsúlyozza, saját nemzedékükön belül, a többiekkel való azonosulást. Még az effektív egyenruhát viselőekben is él valami hasonló igény: azonosulni a társakkal, de kiválni a többi ember közül. Korunkban a társadalom, a környezet és a kortárscsoport terrorja rendkívül megnövekedett, a társadalmi elvárás maga béklyózza körül az embert. A legtöbben, ezt követve, ugyanolyanok akarnak lenni, mint a szomszéd, a rokon, a kolléga. A fogyasztói társadalomban ez a törekvés a státuszszimbólummá lett tárgyak birtoklására is kiterjedt. Már nemcsak élni illik ugyanúgy, nemcsak az életet kell a többiekhez hasonlóan felfogni, de a cél: ugyanolyan lakásban lakni, hasonló autót, hűtőszekrényt szerezni, mint az azonos státusban levők. Makra tulajdonképpen gyötrődése is azon a bevallott igényen alapul, hogy nem akar „más”, nem akar kitaszított lenni, nem akar különbözni. Azért választottam ehhez a küzdelemhez egy olyan, külsőre is extrém figurát, mint Makra Ferenc, hogy hősömnek ez az élménye, a kitaszítottaságtól való félelme még reálisabb legyen.

- *Valahol Ön arról beszélt, hogy Makra tulajdonképpen „véltlen” a maga tragédiájában. Én megvallom, megütöttem ezen ...*

- Talán a fogalmazás nem volt a leg-szerencsésebb, bár valóban nehéz ezt a

kérdést eldönteni. Mert Makra Ferenc tagadhatatlanul bűnös is, de már csak azért sem szabad az ő bűnét, felelősségét túlhangsúlyozni, mert ez felmentené azt az elvárásrendszert, amelynek hősöm a legjobb szándékkal akart megfelelni, s ami végül is felőrli. Makra tiszta ember, még csak nem is gyenge . . .

– „Mert a jó sajátja, míg bűne a koré, mely szülte őt”?

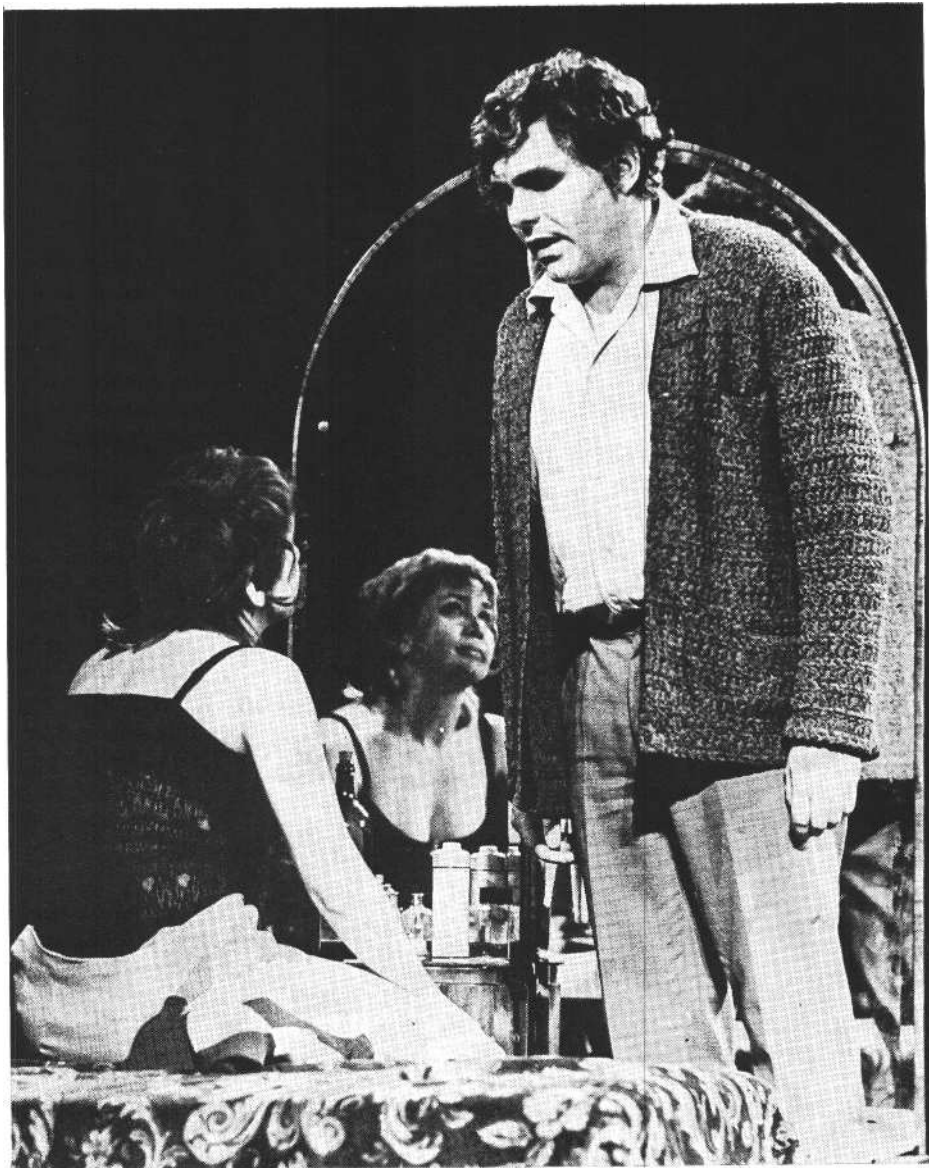
– Igen, talán ez pontosabb, mint az, ha véltlennek mondjuk, és mégis méltányosabb egy szigorú ítéletnél.

Makra drámai problémái után ideje, hogy rátérjünk a dráma problémájára. Olvastam, hogy egy interjúban, a kérdést meg sem várva, elmondta, hogy nem jutott eszébe, pontosabban nem Önnek jutott eszébe a Makrát színpadra vinni. Hogy a dráma Berényi Gábor fel-kérésére született.

– Így igaz.

– Én azonban nem érem be ezzel a válasszal. Engem tudniillik az érdekel, hogy mit szólt Kertész Ákos, az író, és mit Kertész Ákos, a hivatásos dramaturg ehhez a felkéréshez? Kérdezhetném úgy is - mi vonzotta vagy miért állt kötélnek?

– T'aven Halálhajójában szerepel egy hajófestő, aki elvesztette a hajóját, elvesztette az iratait, és így békésen, munkátlanul ögyeleg, napozik a spanyol partokon Arra úszik egy elég aggasztó külsejű hajó, ahonnan leszólnak és hívják, nincs kedve hozzájuk szegődni? A festőmatróznak: nincs túl nagy hajlandósága feláldozni a nyugalma, meg azután fél is a korábban már átélt vihartól, hajótöréstől, attól, hogy halálhajóra száll, de eleget volt munka nélkül ahhoz, hogy ne merjen nemet mondani. Valahogy így voltam én is a *Makra* színpadi változatával. De komolyra fordítva a szót: féltem a színháztól. Féltem attól, hogy fogok a magam filmes szemléletével megbirkózni a feladattal. Filmes múltam - ha attól a naptól számítom, amikor először kerest meg Bán Róbert dramaturg és Rényi Tamás rendező, hogy hajlandó lennek-e nekik dolgozni - tizen-két esztendő. Az első próbálkozás, amelyből később a *Mindennap élünk* született, elvetélt ugyan, de a filmmel való viszonyom, szerelmem, házasságom tartós lett. Két filmet írtam, több tévé-filmi, és hat éve vagyok hivatásos dramaturg. Azt hiszem, sikerült Rényi Tamással együtt kialakítanom a magam filmes formanyelvét, és ha dramaturgként mások forgatókönyvébe nyúlok, akkor

Kertész Ákos: Makra (József Attila Színház). Margittay Ági (Sztanek) és Kránitz Lajos (Makra) (Iklády László felv.)

sem a hivatalnok, hanem az alkotó oldaláról teszem. Igyekszem a magam módszerét mindig a rendező és az író alkalmához alkalmazni. Regényépítkezésemben is, úgy érzem, kezdem megtalálni a magam útját. De a színház teljesen új, idegen birodalom volt számomra. Megvallom, magától a műfajtól, a másfajta művészettől is tartottam. Mostanáig egyfajta filmes gyanakvással néztem a színházat ...

– Fordítva gyakoribb, és a művészetek életkorát, történetét tekintve - logikusabb!

– Talán furcsán hangzik, ha elmondom, hogy én mostanáig valahogy befejezetlen művészetnek éreztem a színházat. Nem bíztam abban, hogy lehet egy szituációt egyetlen snittben ábrázolni. Tartottam attól, hogy nem lehet a jeleneteket előzőleg egyenként kidolgozni, nem lehet megvágni. Hiányzott a hangsúlyt kifejező plánok filmbeli szelekciója, és az a lehetőség, hogy egy vágással megszabhatjuk egy mozdulat, egy tekintet időbeli határait, ritmusát ... Mind-

ezen túl, még élt bennem egy gyakorlati és morális aggály is, amiért Berényi felkérése idején már elköteleztem magam Rényi Tamásnak a *Makra* filmváltozatára. Megértheti, hogy tulajdonképpen minden a vállalkozás ellen szólt. A színház varázsát, annak az izgalmát, hogy a színházban minden este újra megszületik a mű, viszont csak most ismertem meg.

– Ezek szerint Berényi Gábornak mégis nagyon meggyőző érvei lehettek. A legmeggyőzőbb talán az általa vezetett szolnoki színházban színpadra került *Macskajáték* és az általa rendezett *Példaszerű és méltán sikeres regénydramatizálás*, a *Fejünk felől a tetőt lehetett* ...

– Beszélgettünk színházról, emberekről. És persze a regényemről is. Azután kiderült, hogy - értjük egymást. Engem lelkesített az a célkitűzés, amivel Berényi nekifogott a József Attila Színházban a munkának. Az újat akarása. Hogy a közönség „kiszolgálása” helyett igényeket akar támasztani Angyalföldön. Hogy az én könyvem is eszköznek érezte, amellyel robbantani lehet az el-

uralkodott kispolgári életformát és íz-lést. Vonzott a cél, és akkor már a fel-adat is, hogy hogyan lehet a regényt anyagnak - mondhatnám szinte: élet-anyagnak - tekintve, önálló és önmagában hiteles színpadi művet írni Makra Ferenc sorsából.

- Ezt a törekvést, célkitűzést csak helyeselni tudtam akkor is, mikor nyilatkozatukban először olvastam. De megvallom, a megvalósítás, az egyébként valóban tartalmas színházi este sem győzött meg teljesen arról, hogy ez a tervük sikerült.

- Amikor belefogtunk a munkába, több szerkesztési lehetőség, megoldás kínálkozott. Végül is ennél a nem túlságosan eredeti, retrospektív módszernél kötöttünk ki, és bizonyos értelemben megkettőztük a drámát. Zselényi Dezsőnek a Makráét kíséző drámája a regényben is adva van, de a színpadi változatban kerül ennyire előtérbe. Abból indultunk ki, hogy amikor az olvasó, illetve a néző már ismeri Makrát, amikor már személyes ismerősévé válik a hős, akkor egyszerűen nem halogathatjuk tovább a tragédia bejelentését. Ha két ember találkozik, s az egyik közös ismerősük halálhírére hozza, akkor nem részletezheti a lényeges vagy lényegtelen előzményeket, hanem ki kell hogy mondja a lényegét: Ferkó öngyilkos lett! És csak a beszélgetés későbbi szakaszában kerül sor arra, hogy elmesélje - hogyan. A regényben is az elbeszélésnek ezen a pontján kerül a barát, Zselényi Dezső alakja elő-térbe, elsősorban azért, hogy kérdései, a tragédiával szembeni értetlensége, motiválják a történeteket. De a továbbiakban a regényíró vissza kell hogy vegye tőle az elbeszélés fonálát. A drámában viszont ezt a Zselényi-szálat emeltük ki: ebből következett, hogy Makra Ferenc öngyilkossága a színpadon nem egy folyamat befejezése, hanem egy lelkiismeret-furdalás kezdete. s ezt illusztrálja Makra Ferenc élete.

- Nagyon megkönnyíti a dolgom, hogy először a szerző használja azt a szót, amit én nem mertem kiejteni. Számomra tudniillik éppen a főhős sorsának ez az illusztratív jellege teszi vitathatóvá a színpadi mű dramaturgiai koncepció-ját.

- Nem érzi drámáinak?

- Ezt ilyen egyértelmű elutasítással nem mondanám. Inkább csak arra gondolok, hogy a regény, az itt említett, egymás mellé rendelt két drámával szemben egyetlen hős életében találja

meg az egymást követő, egymásra épülő drámai döntési szituációkat. A sorozat két kulcspontja: Makra két életre szóló döntése. Az első: vállalni vagy elengedni Valit, s vele együtt az emberi felemelkedés, a tömegből való kiválás útját, vagy a végtelenségig alkalmazkodva belesüppedni a környezetbe. Makra második drámája az a felismerés, amely szerint „Sztanek nem Vali”, tehát most már - tíz évvel az első rossz döntés után - hiába választaná derék, csak éppen elviselhetetlen, főzélékszagú, lefele húzó feleségével, Magdussal és az örök hazudozással szemben a válást, és az üzemben szerzett szenvedélyes szeretőjét - önmaga ellen elkövetett vétékét Makra már ezzel sem tehetné jóvá. Ezeknek a döntési szituációknak a drámája, megítélésem szerint, némileg lecsiszolódott, elsikkadt a színpadi változatban.

- Nem védekezem, ha nincs mivel. Azt hiszem, igaza van. De azért annyit válaszol mégis, hogy valami alap-vetően lényeges, fontos dolgot azért talán így is sikerült elmondanom. s ha elfogadom a véleményét, hogy a regényhez képest bizonyos vonatkozásban meg kellett alkudni, akkor drámám mentségére azt is hozzá kell tennem, hogy azért a színmű szuggesztivitása, nagyobb nyilvánossága, szélesebb körben és más rétegekhez is eljuttatja a felvetett és mindkettőnk által fontosnak érzett gondolatokat. Ezenkívül él bennem az a másik remény is, hogy talán akik nem ismerik a regényt, akik valóban önálló műként kell hogy értékeljék a drámát, azokban nem ébred fel az a kielégületlenség, amiről beszélt.

- Valóban, a kritikus nem bújhat bele az ő bőrükbe, s talán hiába is igyekszik magát a korábbi élményektől teljesen függetleníteni. Szeretném hinni, hogy az összehasonlítás kényszere alól felmentett nézők így is követni tudják Makra Ferenc sorsát, és élete csődjét látva átélik a katarzist. De megütköztem például azon a dicséző kritikán, amely a színmű minden mozzanatáért lelkesedett, „csak Makra öngyilkosságát érezte motiválatlannak... .

- Ha ez így van, akkor vesztettem. De talán mégsem... .

- Ne értsen félre. Ezt nem én mondtam, hanem egy szinte fenntartás nélkül lelkesedő kritikus. Bennem, az említetteken túl, egy egészen más, dramaturgiai kérdés maradt nyitva. Hogy ha már ezt a szerintem némileg illusztratív, de azért általánosan elfogadott, sokjelenetes, epi-

kus drámai szerkezetet választották, akkor miért nem törekedett arra, hogy legalább az egyes jelenetekben belül robbanjanak a „minidramák”. Mondjuk úgy, mint Brecht Rettegés és nyomorúság a harmadik birodalomban című művében, vagy akár mint a Rozsdametetőben?

- Szerintem az megint egy más drámai konstrukció lett volna. Mi ezúttal tudatosan ügyeltünk rá, hogy a jelenetek végére, Berényi Gábor szavával, „ne kössünk masnit”. Nem petárdák robbantására törekedtem, hanem arra, hogy az egyes jelenetek befejezetlenségével is fenntartsam a feszültséget, és ily módon csak a teljes ív lezárultával álljon össze a dráma.

- A megoldás nem teljesen meggyőző. Bár az igazat megvallva, lehet, hogy mindez nemcsak dramaturgiai kérdés, hanem inkább az előadással függ össze. Ezzel kapcsolatban szeretném megkérdezni: ilyennek képzelte-e hőseit?

- Erre a kérdésre nagyon könnyű válaszolni. Nem! De én a Sikátor hőseit is egészen másnak képzeltem, mint Rényi Tamás, aki kezdettől nemcsak az általam megírt hőst, hanem engem magamat is belerátott a figurába. Szélesnek, kerek arcúnak, medvemozgásúnak láttam Bognár Vincét, és az utolsó percig nem tudtam elképzelni, hogyan alakulhat át Koncz Gábor - Bognár Vincévé. De a film végül is meggyőzőtt, hogy ez a figura más ugyan, mint akit én elképzeltem, de hiteles! s én csak hálás lehettem Rényinek, aki kiválasztotta, és Koncz Gábornak, aki eljátszotta ezt a - B. Nagy László találó szavával - „paraszt Miskin herceget”. Ez is azt bizonyítja, hogy a szerző nem beszélhet bele a szereplőválasztásba, nem kötheti meg írott elképzeléseivel a rendező kezét.

Utolsó kérdésem a holnapra vonatkozik:

- Amikor a színházzal szemben támasztott filmes gyanakvását múlt időbe tette, utalt arra is, hogy azóta már megismerte a színpad minden este újjászülető varázsát. Azt jelenti ez, hogy ennek nyomán elkötelezi magát Tháliának? Vagy prózaiban: várhatunk-e a jövőben újabb Kertész Ákos-drámát?

- Ma még nem merek erre válaszolni. Talán. Amiért nem ígerek, még megírhatom. Most csak annyit mondhatok, hogy igyekszem elkerülni a siker legnagyobb buktatóját, és nem akarom az egyszer bevált témát, formát ismételni. Hiszek abban, hogy a siker után mindent előről kell kezdeni.